

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius
Katedra Prawa Prywatnego
Wydział Prawa Uniwersytetu Wileńskiego

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej doktoranta Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku

Tomasza Kałużnego

„Zapis na sąd polubowny jako podstawa współczesnego
rozstrzygnięcia sporów sądowych“

Dn. 16 marca 2016 r.

Aktualność arbitrażu, jako alternatywnej, realnej i godnej polecenia formy rozstrzygnięcia sporów wynikających ze stosunków handlowo-prawnych, bardziej intensywnie w przestrzeni postkomunistycznej zaczęto analizować po upadku reżimu komunistycznego. Było to całkowicie naturalne, ponieważ planowa gospodarka komunistyczna oraz system komunistyczny uznawały jedynie w stopniu bardzo ograniczonym autonomię jednostki. Dlatego pojęcie arbitrażu wiązano z sądami państwowymi, z kolei sąd polubowny, do którego mogły zwrócić się w zasadzie jedynie osoby fizyczne, był możliwością raczej teoretyczną niż realną. Prawdziwy system arbitrażu istniał wyłącznie w międzynarodowych stosunkach handlowych, gdy przedsiębiorstwa gospodarki socjalistycznej zawierały umowy z partnerami zagranicznymi.

Z wymienionych względów obrany przez autora temat jest dalej dość aktualny, ponieważ instytucja arbitrażu jest stosunkowo nowym zjawiskiem w tej części Europy. Stopniowo zaczynają się z nim oswajać przedsiębiorstwa, jurysprudencja oraz orzecznictwo sądowe. Ponadto należy zwrócić uwagę na to, że w państwach o „starych“ demokracjach w działalności arbitrażu dostrzega się wiele wyzwań, o których toczy się dość aktywna dyskusja. Można zatem śmiało wnioskować, że obrany przez autora temat rozprawy jest aktualny zarówno w aspekcie praktycznym, jak i teoretycznym, zarówno dla przedsiębiorstw, doktryny prawa, jak i orzecznictwa sądowego.

Praca składa się z trzech części. W pierwszej zanalizowane zostały historyczne aspekty rozwoju arbitrażu w kontekście zarówno międzynarodowym (Protokół genewski o klauzulach arbitrażowych oraz Konwencja genewska o wykonywaniu zagranicznych wyroków arbitrażowych; Konwencja Nowojorska i Europejska), jak i krajowym. W części drugiej autor analizuje charakter prawny klauzuli arbitrażowej (zapis na

sąd polubowny jako podstawa rozstrzygnięcia sporów; umowa arbitrażowa wyrazem autonomii woli stron). Trzecia część została poświęcona koncepcji nowoczesnego rozstrzygnięcia sporów.

Należy przyznać, że początek lektury wprowadził w pewną konsternację w związku z szerokim potraktowaniem tematu. Tytuł rozprawy mógłby sugerować, że sedno analizy autora powinna stanowić właśnie sama klauzula arbitrażowa (warunki jej zawarcia, możliwe wady, orzecznictwo dotyczące wykładni problemowych przypadków i in.), natomiast w pracy został zanalizowany w zasadzie cały proces arbitrażu. Autor zatem obrał bardzo szerokie podejście do tematu. Niekiedy odnosiło się wrażenie, że być może lepiej by było, gdyby temat pracy brzmiał na przykład tak: „Arbitraż jako forma współczesnego rozstrzygnięcia sporów sądowych”. Autor szeroko potraktował temat, dlatego klauzula arbitrażowa w pracy stanowi niejako wrota, przez które spogląda się na proces arbitrażu jako alternatywę dla państwowego systemu sprawiedliwości. Pod tym względem temat został omówiony w sposób wyczerpujący. Autor dokonał szczegółowej analizy historycznej instytucji arbitrażu, omówił doktrynę prawną i orzecznictwo w Polsce i państwach zagranicznych w odniesieniu do najbardziej aktualnych kwestii funkcjonowania arbitrażu. Zawarte w pracy wnioski są zasadne i logiczne. W swoim wywodzie autor stosuje główne metody analizy naukowej (historyczną, porównawczą, analizy logicznej i in.). Można zatem stwierdzić, że obrany temat został zanalizowany wystarczająco skrupulatnie, broniona rozprawa spełnia wymagania stawiane tego typu pracom naukowym.

Niezależnie od wymienionych zalet, autorowi rozprawy można postawić pewne pytania o charakterze dyskusyjnym:

- wydaje mi się, że po obraniu jako tematu rozprawy klauzuli arbitrażowej jako podstawy postępowania arbitrażowego, nie było konieczne poświęcanie aż tak wiele uwagi analizie historycznej instytucji arbitrażu, gdyż wykracza to poza granice tematu. Rodzi też niebezpieczeństwo, że czytelnik odniesie wrażenie, iż autor po prostu starał się „rozwiązać” problem objętości pracy. To samo można powiedzieć o zawartej w rozdziale trzecim analizie funkcjonowania sądów powszechnych. Chciałoby się poznać opinię autora, w jaki sposób wskazane rozdziały pomogły zanalizować obrany temat;
- chciałoby się poznać pogląd autora na to, jakie obecnie są główne wady zawieranych klauzul arbitrażowych i jaki jest pogląd na nie w orzecznictwie? Jak polskie sądy potraktowałyby na przykład taką klauzulę arbitrażową „w przypadku sporu między stronami będzie on rozstrzygany przez sąd arbitrażowy Rzeczypospolitej Polskiej”? Jaka byłaby wykładnia klauzuli, zgodnie z którą spór może być rozstrzygany przez sąd państwowy lub arbitraż?
- biorąc pod uwagę szerokie prawa stron sporu w postępowaniu arbitrażowym, chciałoby się poznać stanowisko autora co do tego, czy strony klauzuli arbitrażowej swoim zapisem mogą wpłynąć na zmianę

postanowień, przewidzianych w odpowiednich artykułach kodeksu postępowania cywilnego, regulujących postępowanie arbitrażowe;

- na stronach 107–115 autor analizuje teorie dotyczące natury zapisu na sąd polubowny. Odniosłem wrażenie, że jest bardziej skłonny uznać zasadność teorii natury materialnoprawnej. Dlatego chciałbym zapytać, czy ta okoliczność, że kwestie związane z klauzulą arbitrażową są uregulowane w k.p.c., nie stanowi dodatkowego argumentu dla nadania tej umowie natury procesowej. Ponadto, klauzulę arbitrażową można potraktować jako porozumienie dotyczące ograniczenia kompetencji sądu w rozstrzygnięciu sporu, to zaś jest już natura o charakterze czysto procesowym. Ze względu na powyższe okoliczności nie chciałbym bezspornie zgodzić się ze stanowiskiem autora, wyrażonym na stronie 113 pracy, że „w swej istocie zapis na sąd polubowny nie pasuje do sfery regulacji sądowych przepisów procesowych“.

- chciałbym poznać stanowisko autora co do możliwości rozstrzygnięcia w postępowaniu arbitrażowym sporów, wynikających ze stosunków rodzinnoprawnych (na stronie 134 rozprawy mowa jest jedynie o niepodleganiu rozstrzygnięciu przez sąd arbitrażowy sporów o zasądzenie alimentów);

- omawiając możliwość rozstrzygnięcia przez sąd arbitrażowy sporów pracowniczych, autor analizuje warunek przewidujący, że spory te mogą być rozpatrywane tylko w takim przypadku, jeżeli klauzula arbitrażowa zostanie zawarta już po faktycznym wystąpieniu sporu. Chciałbym poznać stanowisko autora co do skuteczności tego postanowienia ustawowego, jak również co do tego, czy istnienie tego postanowienia nie sprawia, że spory pracownicze podlegają rozstrzygnięciu przez sąd arbitrażowy wyłącznie teoretycznie?

Niezależnie od wszystkich wymienionych pytań, uważam, że autor zanalizował obrany temat dość wszechstronnie, praca spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim i może zostać oceniona pozytywnie.

Z poważaniem,

Prof. dr hab. V. Nekrošius

Vilniaus universiteto
Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros vedėjas
prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius